ПОЗИЦІЯ ВСУ: ЗАСТОСУВАННЯ НАСЛІДКІВ УХИЛЕННЯ ВІД УЧАСТІ В ЕКСПЕРТИЗІ МОЖЛИВЕ ЛИШЕ ПІСЛЯ ПОСТАНОВЛЕННЯ УХВАЛИ ПРО ПРИЗНАЧЕННЯ АБО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УЧАСТІ ІНШОЇ СТОРОНИ У ЕКСПЕРТИЗІ (У РАЗІ САМОСТІЙНОГО ЗАМОВЛЯННЯ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ, СТ. 106 ЦПК)[1]

Верховний Суд України (Пленум)

Реферат. Процесуальну санкцію за ухилення сторони від участі в експертизі розглянуто в публікації, побудованій як реферат статті Нестор Н. В. «Наслідки ухилення від участі в експертизі в цивільному судочинстві: практичний аспект» (Криміналістика і судова експертиза, вип. 65, 2020, с. 64–72) з опорою на постанову Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 року № 5 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду». Центральна теза така: наслідки ухилення можна застосувати лише після постановлення ухвали про призначення експертизи або про зобов'язання іншої сторони взяти в ній участь, після підтвердження самого факту ухилення та за умови, що суд роз'яснив сторонам його наслідки; у матеріалі цю умову поширено й на випадки самостійного замовлення експертизи за статтею 106 ЦПК України. Відповідно до ч. 1 ст. 109 ЦПК України, якщо учасник справи ухиляється від подання експертам необхідних матеріалів, документів або від іншої участі в експертизі, без чого її провести неможливо, суд з огляду на те, хто ухиляється і яке значення для нього має експертиза, може визнати факт, для з'ясування якого її призначено, або відмовити в його визнанні. Нестор Н. В. звертає увагу, що суд у такому разі фактично виходить із припущення, ніби особа побоюється результатів дослідження, тому ця норма є винятком із правила ч. 6 ст. 81 ЦПК України про неприпустимість доказування на припущеннях. Ухиленням у статті визнано умисні дії учасника справи, спрямовані на унеможливлення призначеної судом експертизи: ненадання наявних у нього матеріалів чи документів, відмову надати зразки для дослідження, недопущення до приміщень або майна, яке підлягає дослідженню. Проаналізувавши судову практику, зокрема рішення місцевих судів різних регіонів, Нестор Н. В. доходить висновку, що цю спеціальну санкцію застосовують у спорах із сімейних правовідносин, спорах із договорів, справах про відшкодування шкоди тощо. Для судових експертів, суддів і адвокатів матеріал корисний як стислий перелік процесуальних умов застосування статті 109 ЦПК України та форм поведінки, які суди кваліфікують як ухилення від експертизи.

Ключові слова: ухилення від участі в експертизі, судова експертиза, цивільне судочинство, стаття 109 ЦПК України, визнання факту, процесуальна санкція, ухвала про призначення експертизи, доказування на припущеннях, Пленум Верховного Суду України, висновок експерта.

Position of the Supreme Court of Ukraine: The Consequences of Evading Participation in an Expert Examination May Be Applied Only After a Ruling Appointing the Examination or Obliging the Other Party to Participate in It (Including a Self-Commissioned Examination Under Article 106 of the Civil Procedure Code)

Verkhovnyi Sud Ukrainy (Plenum).

Abstract. Ukrainian civil procedure allows a court to treat a fact as established, or as not established, when a party obstructs an expert examination, a rule that departs from the general prohibition

on proof based on assumptions. This publication summarises the article by Nestor N. V. on the consequences of evading participation in an expert examination in civil proceedings, published in the collection Kryminalistyka i sudova ekspertyza (Criminalistics and Forensic Examination), issue 65, 2020, pp. 64–72,, and links it to Resolution No. 5 of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of 12 June 2009 on civil proceedings before trial. The central thesis is that the sanction may be applied only after the court has issued a ruling appointing the examination or obliging the other party to take part in it, the fact of evasion has been confirmed, and the court has explained the consequences of evasion to the parties. Under Article 109(1) of the Civil Procedure Code of Ukraine, where a participant withholds necessary materials or documents or otherwise avoids taking part and the examination cannot be carried out without it, the court may, depending on who evades and how important the examination is for that person, recognise the fact the examination was meant to clarify or refuse to recognise it. In effect the court presumes that the party fears the result, so the rule is an exception to Article 81(6). Evasion is understood as intentional conduct aimed at frustrating a court-ordered examination, such as withholding documents, refusing to provide samples or denying access to premises or property. Reviewing case law, including decisions of local courts, the author finds the sanction applied in family, contractual and tort disputes. The material offers forensic experts, judges and advocates a concise checklist of the procedural preconditions for invoking Article 109.

Keywords: evasion of an expert examination, forensic examination, civil proceedings, Article 109 of the Civil Procedure Code of Ukraine, recognition of a fact, procedural sanction, ruling appointing an examination, proof based on assumptions, Plenum of the Supreme Court of Ukraine, expert opinion.

Першоджерело: *Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду : постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.06.2009 № 5.*[2] *DOI:* ***10.33994/kndise.2020.65.06***[2]*. Реферат оприлюднено в журналі 28.06.2021.*

References

1. Verkhovnyi Sud Ukrainy (Plenum). Pozytsiia VSU: Zastosuvannia naslidkiv ukhylennia vid uchasti v ekspertyzi mozhlyve lyshe pislia postanovlennia ukhvaly pro pryznachennia abo zoboviazannia uchasti inshoi storony u ekspertyzi (u razi samostiinoho zamovliannia provedennia ekspertyzy, st. 106 TSPK) [Position of the Supreme Court of Ukraine: The Consequences of Evading Participation in an Expert Examination May Be Applied Only After a Ruling Appointing the Examination or Obliging the Other Party to Participate in It (Including a Self-Commissioned Examination Under Article 106 of the Civil Procedure Code)] : referat. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2021. Vol. 6, No. 3 (33). URL: https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/5266-pozitsiya-vsu-zastosuvannya-naslidkiv-ukhilennya-vid-uchasti-v-ekspertizi-mozhlive-lishe-pislya-postanovlennya-ukhvali-pro-priznachennya-abo-zabov-yazannya-uchasti-inshoji-storoni-u-ekspertizi-u-razi-samostijnogo-zamovlyannya-provedennya-ekspertizi-st-106-tspk-ta-pidtverdzhennya-faktu-ukhilennya-osobi-vid-uchasti-v-ekspertizi (onovlena versiia vid 04.11.2026). [in Ukrainian].

2. Pro zastosuvannia norm tsyvilnoho protsesualnoho zakonodavstva, shcho rehuliuiut provadzhennia u spravi do sudovoho rozghliadu [On the Application of the Rules of Civil Procedural Legislation Governing Proceedings in a Case Before Trial] : postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 12.06.2009 № 5. DOI: https://doi.org/10.33994/kndise.2020.65.06. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-09#Text (data zvernennia: 04.11.2026). [in Ukrainian].